

DRUŽINSKI PRIJATELJ

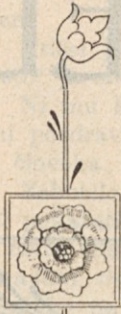
POUČNO-ZABAVNA ILUSTRIRANA PRILOGA „ZARJE“.

— Izhaja vsako drugo soboto —

Prelaz karavane čez jezero Boing v severni Ameriki.

Pesmico veselo . . .

Pesmico veselo in poskočno
Naj zapišem ročno? —
Pa je ni!
Ni veselih, lepih dni!

Pesem resno in častito
Naj zapišem bliskovito!
Pa jih ni,
Pesmi vrednih dni!

Pesmico vzneseno, sveto
Naj zapoje srce vneto!
Pa jih ni —
Vnetih, svetih dni!

So pač dnovi vsi megleni
So poskusi — pa ledeni!
Ni jih, ni —
Teh poskončnih, vedrih dni!

Fr. Ks. Steržaj.

Kraljeva hvaležnost.

(Novela, spisal G. A. — poslovenil Starogorski.)

Blizu španskega mesta Toleda se dviguje ali se je prav za prav dvigal lep grad kneza Robide. V začetku meseca junija 1474., jednega onih krasnih večerov, katere je dal Bog Španiji, da jo odškoduje za vročino po dnevu, se je godil v sobi gradu lep in dražesten, pa tudi skrajno tužen prizor. V velikem naslonjaču je sedel knez Robida Živan, mož najlepših let in čvrste postave. V njegovem naročaju se je zibala mala plavolasa deklica, sedemletna knezova hčerka Lavrencija, igraje se z dolgo očetovo brado. Pri nogah knezu je sedela mlada kneginja, njegova soproga ter se nožno naslanjala nanj. Mesec je razsvetljeval srečno družinico, citrone, pomaranče so razširjale prijeten vonj in ptički so žgoleli svojo večerno pesmico, kakor bi slutili, da se je povrnil knez k svoji družini.

Ob času naše povesti so bili v Španiji hudi časi. Bratomorna vojska je divjala med Kastilijo in Aragonijo. Divjalo je mesto proti mestu, vas zoper vas, grad proti gradu. Celih osemnajst let se je knez Robida bojeval za Henrika IV., kralja Kastilije ter se vdeleževal vseh vojsk, katere je vzbudila velika politika, ki je pripravljala pot vladni Ferdinanda in Izabele. In sedaj se je povrnil na svoj grad, k svoji težko pričakovani družini.

Knez Robida je že deset let srečen soprog, vendar je radi vojske malo časa prebil pri svoji soprogi. Oba sta se ljubila srčno; bila sta vredna drug drugega. Kneginja najlepša med vsemi hčerkami Kastilije; knez najpogumnejši, srčnejši in najkrepkejši med vsemi španskimi vitezi. Bil je tudi usmiljen in radodaren. Njegova vrnitev je bila cela slavnost, vredna, da se je veseli ves kraj daleč na okoli.

Ako bi bil kdo sedaj opazoval kneza, bi bil videl, da mu pokriva obličje oblak skrbi in tuge, katero skuša zakriti. Njegove misli niso zbrane, ko se pogovarja z ljubljeno soprogo, ali gleda hčerki v nežno otročje lice. Nemorejo ga razvedriti ljubki nežni pogledi soproge, ne živahnost hčerkina, niti krasen večer.

„Otrok te utruji, Živan“, je dejala prijazno kneginja ter je hotela vzeti Lavrencijo iz rok očetovih.

„Da bi me utrudil!“ vzkliknil je knez in objel hčerbo ter jo poljubil na čelo. „Da bi me ti moj angelček utrudil, ki si mi razen tvoje matere edina radost in veselje, moj najdražji biser na svetu! Navezan sem na vaju tako, da se mi dozdeva, če jedno zgubim, da moram zgubiti tudi drugo.“

Pri teh besedah se je strasel, srčno je objel tudi svojo soprogo in s solznimi očmi vzkliknil:

„Proklet bodi, kdor se nas drzne ločiti!“

„Moj ljubi Živan“, je rekla proseče in s tresočim glasom soproga, „zakaj govoriš o ločitvi sedaj, ko smo se šč komaj združili?“

V hipu je bilo čuti tihe, milobne otročje glasove, spremljane na gitaro. Dasi se besede pesmi niso razumele, je bil napev vendar tako bolesten in žalosten, kakor vzdih umirajočega. Mala Lavrencija se je izvila iz očetovih objemov in je zbežala k oknu. Knez in kneginja sta ji sledila.

„Glej, mama, ubogega smrtno bledega dečka. Tako je utrujen, da ne more več držati niti gitare. Če mu kmalu ne dojde pomoč, se zgrudi na tla.“

Mladi pevec se je od utrujenosti in gladu naslonil na kostanj.

„Mama, mama!“ vzklikne ihtel Lavrencija „gotovo umre!“

Kneza je ganilo dobro in usmiljeno srce otrokovo ter je poklical dečka. Kmalu potem je stal dvanajstletni deček, slab in utrujen, trasoč se od slabosti in bojzani pred knezovo družino. Lavrencija, dasiravno še otrok, je čitala vendar jasno z obraza vso bedo in revščino ubogega pevca.

„Od gladu umre“, je ihtela deklica.

„Vzemi in jej“, je rekel knez, ko mu je prinesla kneginja na krožniku sadje in peciva. D ček pa je povsile glavo in zardel. Sram ga je bilo, da mu je ponujala visoka gospa jesti.

„Zakaj ne vzame?“ je vprašala nemirno Lavrencija.

Knez je vzel krožnik iz rok soproge ter ga dal svojemu otroku in rekel:

„Moja hčerka naj ti streže! Pred Bogom je ponižnost in dobrosrčnost večja od bogatstva!“

„Kako ti je ime?“ vprašala ga je mala Lavrencija.

„Aleš“, je odgovoril deček.

„Si li danes že kaj jedel?“

„Včeraj in danes še nisem jedel ničesar, mi-lostiva gospica!“

„Že včeraj nič,“ začudi se deklica. „Torej ti ne ješ vsak dan?“

Aleš se je nasmehnil; ali to je bil srca trgajoči smehljal. Vzel je perišče črešenj, misleč, da bo dovolj. — Lavrencija pa mu je prigovarjala tako dolgo ter ga osrčevala, da je bil za četrt ure krožnik prazen.

Okrepčan in osrčen je pripovedoval svoje življenje.

Njegovo rojstno mesto je Salamankas. Po smrti očetovi sta živela z materjo v veliki revščini. Ko je bila sila največja, mu je dala mati nekaj denarja in ga z lepimi nauki poslala v svet. S tem denarjem ne bi prišel daleč, ako bi mu nek dobrosrčni menih ne olajšal pot ter mu za polovico denarja prodal gitaro. Zadnji novce mu je posel; zastonj je pel in igral pred bogatimi hišami mestjanov v mestu Toledo. Ako ga usmiljeni knez ne bi sprejel, bi moral umreti gladu.

„Ubogi deček, sedi in odpočij se!“ mu reče ganjena Lavrencija.

Pa tudi Aleš je hotel pokazati vsaj nekoliko hvaležnosti za skazano dobrosrčnost. Vzel je gitaro ter s čudovito nežnostjo in spretnostjo ubral strune.

„Zapojem vam zanimivo in ganljivo pesem o knezu Robidi.“

Knez je prebledel, ko je slišal te besede. Poglejmo v kneževo minolost in jasno nam bo, zakaj je večkrat oblak skrbi zakril njegov obraz!!

Henrik IV., kralj Kastilije, je zavrgel svojo prvo soprogo ter se oženil z drugo, ki je porodila leta 1442., hčerko Ivano. Javna govorica je bila med ljudstvom, da na novorojenem otroku visi pečat materine nezvestobe in ta pečat je bil kriv one domače vojne, katere sad je žel pozneje Ferdinand katoliški in Izabela.

Sedem let prej, nego se godi naša povest, je iskal kralj Henrik IV. za mlado princeso primerne ženinca po vsi deželi. Hotel je imeti veljavnega žlahtnika, ki bi bil dovolj močan pomiriti razburjene duhove.

Nov svet še ni bil odbit, zlata je bilo malo, toliko, da so ga poznali, revščina velika in nepopravljivo sovraštvo in domače vojn so spravile Špansko v dolgove in oblast bogatih Židov.

Najsrečnejši in najpogumnejši kraljevi podanik in bojevnik je bil brez dvombe knez Robida, junak naše povesti. Vse svoje premoženje, vso žlahtnino in lepotičje kneginje, svoje soproge, grad

in posestva svojih očetov je bil zastavil, da je bil v stanu vzdržati na svojo roko polk vojakov.

Predvečer pred bitko pri Almedi, sredi leta 1467. je poklical kralj pred se kneza, dobro vedoč za njegovo udanost in požrtvovalnost ter mu rekel:

„Žlahtni knez, vi ste najpogumnejši in najzvestejši mož v vsem kraljevstvu. Poklical sem vas, da vam izrečem svojo zahvalo“. In krepko je stisnil knezu desnico.

Kneza so zmedle te besede, ker je mislil v svoji skromnosti, da do sedaj še ni storil ničesar. —

Kralj pa je nadaljeval:

„Tudi vam ne izrekam samo svoje zahvale, ampak vam kakor svojem najboljšemu prijatelju tudi zaupam vse svoje nade in nadloge“

Knez Robida se je pri teh besedah globoko priklonil.

„Vi ste oženjeni, knez?“

„Da, Veličanstvo.“

„Kneginja slovi kakor najlepša žena vse Španije.“ —

„In jedna najzvestejših, podložnih, Vaše Veličanstvo.“

„Vem to! In vi jo zelo ljubite?“

„Razun Boga in kralja ljubim kneginjo nad vse na svetu.“

„Tako zelo!?“ — odgovoril je rahlo kralj. „In za nobeno ceno ne bi dovolili, da bi se ločili od nje?“

„Za nobeno ceno, Veličanstvo“, odgovori živo knez.

„Niti za ljubo svojega kralja, knez?“ — je vprašal ostro kralj, „tudi ne, če bi zahteval Bog sam?“

Knez je povesil glavo in umolknil.

„Zakaj ne odgovarjate?“ je rekel kralj in se mu približal.

„Vaše Veličanstvo“, je rekel knez in se ponosno zravnal. „Ako zahteva moj kralj, ali celo Bog sam od mene tako žrtev . . . potem . . . da potem že privolim za ločitev od kneginje, matere moje hčerke.“

„Dobro knez“, je djal na to obotavljaje kralj. „V par besedah vam hočem razložiti pomen te žrtve in vam razjasniti položaj dežele. — Zaklad je uničen, dežela izsesana! Lakota sili od vseh strani; vojak trpi, toži in tudi glasno mrmra. Dvesto mož je že odbežalo v gore. Drugih dvesto jim bo kmalu sledilo. V treh mesecih ne ostane morebit od vse naše velike armade niti eden polk. In v tej stiski sem našel ne človeka, temveč psa, nekega Žida, ki prevzame s svojimi tovariši rešitev države.“

„Kako pa, Veličanstvo?“ je vprašal knez, katerega je revščina domovine globoko presunila.

„Salomon Roboledo, tako se glasi ime tega Žida“, je nadaljeval kralj, se je zavezal, da da njegovemu zetu za doto tristotisoč dukatov.“

Knezu se je začelo svetliti, zaslutil je kam meri kralj in se stresel po vsem životu. Kralj pa je nadaljeval:

„S tristotisoč dukati pridobim Kastiliji mir za vedno . . . vedno. Kaka moč bo navdajala site in dobro oblečene vojake, ako že sedaj na pol nagi, lačni in zmučeni delajo več mesecev čudeže hrabrosti. Velika je žrtev, ki jo zahtevam od vas in vendar računam na vašo udanost! V imenu izstradane dežele vam ponudim roko moje hčerke Ivane!“

(Dalje prihodnjič).

Za kratek čas.

Mogoče zaslopi.

Bračko: „Ste že slišali, da je nekdo znašel srajce brez gumbov?“

Štrukler (ko po strani pogleda svojo ženo): „O, prijatelj, take vže dolgo nosim!“

Po lovu.

Soproga (z lova vrnivšem se soprogu): „No, je bilo danes na lovu, si kaj zadel?“

„Soproga (potr): „Da“.

Soproga: „Gotovo si vže v kuhinji pustil!“

Soprog: „Ne! — ampak v bolnišnici.“

Neprijetno.

Stražmojster: „Mlinar, vi ste pač najneumnejši v celi stotnji. Imate brate in sestre?“

„Da, brata gospod stražmojster.“

Stražmojster: „Ali je pa isti tudi tako zabit kakor vi?“

Mlinar: „Da, še veliko bolj kakor jaz, gospod stražmojster.“

Stražmojster: „Tako, kaj pa je vendar ta vaš brat?“

Mlinar: „Isti je stražmojster, gospod stražmojster.“

Edini čas.

Žena: „Mož, ti imaš to grdo navado, da v spanju vedno govoriš!“

Mož: „Pač je to res, ali pomisliti moraš, da je to edini čas, ko pridem jaz na vrsto.“

V šoli.

Katehet: „Kdor je priden in dobro dela, oni pride v nebesa. No, Gustelj, povej nam ti, kaj se zgodi s tistim, ki slabo dela?“

Gustelj (advokatov sin): „Istega zagovarja moj oče!“

Zakaj.

Stražmojster: „Zakaj ne sme vojak v vojski nikoli glave izgubiti?“

Novinc: „Ker potem nima svoje kape kam dejati!“

Malo časa.

Gostilničar (došlemu tujcu): „Koliko časa pa ostanete pri nas?“

Tujec: „Koliko stane pri vas soba na dan?“

Gostilničar: „Osem kron.“

Tujec: „Tako, potem ostanem le pet minut pri vas.“

Vežba.

Sodnik: „Tatvino smo vam toraj dokazali, to pa vendar ne zapopadem, da imate sploh pogum, iz stanovanja, v kojega lahko vsak trenutek gospodar vstopi, uro odnesti?“

Tat: „Jaz sem izvežban, poskusite vi par let in videli boste, da gre.“

Skrajna skopost.

Skopuh: „Toraj moram res umreti, gospod zdravnik?“

Zdravnik: „Ker vže odločno zahtevate, moram žalibog to potrditi.“

Skopuh: „Potem vas pa prosim, da ugasnete svečo, ker tudi v temi lahko umrem.“

To nič ne de.

Gost: „Natakar, v juhi plavate dve muhi.“

Natakar: „Te vam ne store nič, ker so že mrtve.“

